

Un dels arxius particulars més importants d'Europa s'instal·la a la comarca de la Noguera, enmig d'un paratge natural amb valors culturals i turístics per explotar. Les autoritats locals volen que l'Arxiu Gavín ajudi a exportar el patrimoni de la comarca a la resta del país.

## De mica en mica... es crea tot un arxiu

**C**romos, segells, monedes... Hi ha molta gent que comença alguna de les col·leccions del quiosc. No tants que la continuïn. Una raresa els qui se'n creen una de pròpia i aconsegueixen tenir centenars d'exemplars. Únics els qui arriben a recollir milers o centenars de milers d'unitats i classificar-les metòdicament. Entre aquests pocs, poquíssims, hi ha Josep Maria Gavín, que amb la constància de tota una vida ha fundat un arxiu que porta el seu cognom i que és considerat un dels més importants d'Europa entre els de caràcter personal. Si li preguntéssiu per què s'ha dedicat al col·leccionisme i l'ha convertit en el seu projecte per a la posteritat, ell us respondria que "ni s'ho ha plantejat". Per a ell, recopilar és un fet intrínsec a la seua existència. Explica que, pel cap baix, ho fa des que tenia quatre anys. Primer, seguint les promocions de la

seva xocolata preferida, després recollint allò que li agradava. Així fins, per exemple, ha fotografiat el màxim de monuments catòlics que ha pogut. Fins arribar a tenir-ne 26.444 de retratats en 214.000 fotografies. "No pensava que hi hagués tantes esglésies. I, a sobre, em vaig complicar la vida perquè vaig fer Catalunya més Catalunya Nord més Andorra més la Franja", reconeix. I tot això, anant de poble en poble, molt sovint acompanyat de qui considera el seu màxim col·laborador, Ramon Centella. Amb les condicions del moment. Incomoditats que li han portat més satisfaccions. "He tingut la sort de descobrir 62 esglésies enterrades sota terra. Els del llibre Guinness em posen que 'és l'arqueòleg que més monuments ha descobert al món', etcètera." Totes aquestes imatges fetes des que tenia divuit anys –quan "tenir màquina era una raresa"– van servir per a publicar els

trenta volums de l'*Inventari d'esglésies* classificat per comarques.

Les imatges de santuaris potser conformen la col·lecció més rellevant. Però no és l'única. N'hi ha una cinquantena de diferents. I ara es podran visitar a l'antiga fusteria del monestir de les Avellanes, que, malgrat el nom, no pertany administrativament a aquest municipi. La comunitat marista pertany a Os de Balaguer, població on va nàixer un dels pioners de l'escultura surrealista del país, Leandre Cristòfol, al qual les institucions ponentines dediquen el 2008, amb motiu del centenari del seu naixement i el desè aniversari de la seva mort. De fet, l'artista també és present a l'arxiu, juntament amb més personatges cèlebres dels Països Catalans, protagonistes d'un recull de premsa de 47.000 articles de diaris i revistes.

Això és part de la tasca per la qual la Generalitat de Catalunya li va concedir la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, l'any 1984, cosa que li va donar un retir anticipat. El màxim guardó del govern principatí va donar lloc a una situació ben curiosa: un any més tard, els màxims directius de "la Caixa", entitat financera per la qual treballava, van anar a conèixer-lo. Gavín explica que li van proposar: "No cal que vinguis més a treballar; constarà com si encara fossis aquí, però et quedes a casa treballant per al país." I així ho féu, a 55 anys, cinc anys abans de l'edat en què volia jubilar-se. Ara en té 78 i afirma que, a l'arxiu, hi continua dedicant entre 15 i 17 hores diàries. A més del seu temps, ha comptat amb voluntaris. Gavín compta que, actualment, són 28, però "passen de 200 els que m'han ajudat tots aquests anys". Ara, des que ha donat el llegat al monestir de les Avellanes, també hi treballen dos arxivers per a enllestir les vora 52 tones de material que s'hi han dipositat.

A Gavín, que va ser cofundador i president dels Amics de l'Art Romànic

Façana de l'Arxiu Gavín, considerat un dels arxius personals més importants d'Europa.



ARXIU GAVÍN



Vista del monestir de les Avellanes, a Os de Balaguer, on s'ha instal·lat l'Arxiu Gavín.

—societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans— i de l'Associació Catalana de Col·leccionistes, no li ha estat gens fàcil de trobar lloc. Ja no tenia espai i va proposar a diversos ajuntaments de cedir-los les seues col·leccions. D'entrada, va buscar a prop de casa. Semblava que seria possible a Valldoreix. Falsa alarma. A Sant Cugat del Vallès, municipi al qual pertany l'anterior, no va interessar. Semblava que hi estava interessada Tàrraga. Una altra falsa alarma. Finalment, va pensar en la comunitat cristiana instal·lada a la Noguera. I la va encertar. El 20 de juny de l'any passat el conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació, Joan Manuel Tresserras; el responsable de l'Institut dels Germans Maristes, Xavier Barceló; i Josep Maria Gavín signaven l'acord. Què hi feia Tresserras? La Generalitat de Catalunya va adquirir part del fons entre el 1985 i el 1987 per tal d'ajudar econòmicament al desenvolupament de l'arxiu. Un departament que, el mateix any de la Creu de Sant Jordi, li va fer un altre reconeixement: el Diploma de Reconeixement de Mèrits en favor del Patrimoni Cultural.

Tot s'allotja en un espai de pau, a tocar del Montsec i entremig del pantà de Santa Anna, al riu Noguera Ribagorçana, i del pantà de Sant Llorenç de Montgai, al Segre. A uns quaranta quilòmetres per carretera de Lleida, a uns 150 de la Barcelona, a uns 270 de Perpinyà, a 360 de València i a uns 540 d'Alacant.

“No tot ha d'estar centralitzat ni a Lleida ni a Barcelona. És important per a la comarca i per a tots els pobles d'aquí a la vora.” Ho va dir el president del Consell Comarcal de la Noguera, Vicent Font, en acabar el discurs institucional a l'acte d'inauguració, el 4 d'octubre passat. Al seu torn de paraula, també va dir que “amb l'Arxiu Gavín es reforça el coneixement i molta gent tindrà l'oportunitat de venir a veure'l aquí, molt llunyà de la seua Barcelona natal, però en una part molt interessant del nostre país”, “que també és important que hi hagi més coses aquí”. Ho va expressar en una cerimònia institucional senzilla, però en la qual van fer cap una vuitantena de persones.

Vicent Font va ser la màxima autoritat

present, acompanyat de l'alcalde d'Os de Balaguer, Ignasi Cortès, i de la presidenta del consistori municipal de les Avellanes, M. Carme Garrofé. No hi va anar ningú de la Generalitat, ni de la Diputació de Lleida. Ni el director dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Ferran Rella, ni el delegat del govern, Miquel Pueyo. Per part de la Diputació de Lleida, tampoc no hi van ser ni el vice-president responsable de Cultura, Gabriel Pena, ni el director de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, Joan J. Busqueta. El cap de la fundació pública que estableix la política cultural de la corporació tenia previst d'anar a Castellserà (Urgell), a unes jornades de divulgació del patrimoni local. El president de la Diputació, Jaume Gilibert, aquell dia era al Solsonès, on, al matí, va tallar la cinta d'estrena de la millora de sis quilòmetres de la carretera LV-3002 i, a la tarda, va inaugurar la cinquena Fira de l'Empelt de Llobera.

Això no va aigualir l'acte, ni de bon tros. “Avui és un dia gran per a tota la comarca”, no es va estar de dir Ignasi Cortès. “És una iniciativa que significa



**L'Arxiu Gavín ocupa l'antiga fusteria del monestir de les Avellanes, que actualment és la seu d'una comunitat marista. A l'acte d'inauguració, el 4 d'octubre passat, hi van assistir el president del Consell Comarcal de la Noguera, el batlle d'Os de Balaguer i l'alcalde de les Avellanes.**



una millora per a la cultura i el patrimoni de la nostra comarca”, va manifestar M. Carme Garrofé. Els discursos sí que es van impregnar de voluntat de donar a conèixer el patrimoni d’“aquest raconet de la Noguera que potser era tan oblidat, desconegut”, perquè “la gent que ve al territori ens diu: ‘Com és que això no ho havíeu promogut i no ho havíeu ensenyat?’”, va remarcar l'alcalde d'Os de Balaguer. “Que la gent que torni vegi que, cada dia, la gent d'aquí, tots, tots, des d'Àger fins a Balaguer, des d'allà a la Franja fins a l'altra contrada, tenim alguna cosa, un

futur, que potser temps enrere era incert i cada vegada és millor.”

La zona sembla que vulgui apostar pel turisme. Sobretot, a través del Consorci del Montsec. De fet, per trobar serveis que hi vagin adreçats no cal marxar del mateix monestir, fundat el 1166 per Guillem d'Anglesola per seguir els preceptes de sant Norbert a Premontre. Perquè el monestir –seu d'una comunitat marista des del 1910– té hostatgeria, servei de restaurant, casa de colònies i ofertes de recés espiritual. Un retrobament amb un mateix enmig d'una orografia que sembla feta per a caminades i

en la qual hi ha paratges tan cercats com els congostos de Mont-rebei, el de Ter-radets o la baronia de Sant Oïsmo. Tot, a poca distància de la capital, Balaguer, i dels fruiters del sud de la comarca.

En els més de 17.000 metres quadrats de la Noguera, amb les aigües tranquil·les de quatre embassaments i de la unió del riu Noguera Pallaresa amb el Segre, s'hi poden trobar una bona colla d'elements que fan reviure el moment d'expansió del comtat d'Urgell. Com ara el castell de Montsonís, fortalesa erigida per vigilar els moviments dels sarraïns; el monestir de Gualter, proposat pel comte Ermengol IV, o l'edificació de transició del romànic de la col·legiata d'Àger, construïda durant el segle XI. En aquest últim municipi també hi ha l'Observatori Astronòmic del Montsec.

No és pas estrany que el president del Consell Comarcal de la Noguera s'adrecés a Josep Maria Gavín per dir-li que “ha escollit molt bé l'entorn; és un entorn magnífic que ens enorgulleix a tota la comarca, un entorn cada vegada més conegut”. De feina, a les autoritats, per fer conèixer l'entorn, els en queda, però... tot de mica en mica, com la perseverança demostrada per Gavín. Els maristes expliquen que tenen la voluntat d'incorporar l'arxiu “al conjunt de l'oferta cultural”, amb activitats com ara l'elaboració de materials i visites pedagògiques per a centres escolars.

*Albert Font-Tarrés*